

Son vergi indirimleri tüketiciye yansıdı mı?

Ercan Türkan
(ercan.turkan@tcmb.gov.tr)

3 Mart 2017

Özet

İç talebin canlandırılabilmesi amacıyla Şubat ayı başında bir dizi vergi indirimine gidilmiştir. Amaca ulaşılması, vergi indirimlerinin fiyatlama mekanizması yoluyla hanehalkına ne derecede yansıtıldığı ile ilgilidir. Bu çalışma, bazı varsayımlar altında sözkonusu yansımaların derecesine cevap aramaktadır. Mal gruplarına göre yansımaların dereceleri farklılık göstermektedir. Şubat ayında vergi indirimleri mobilya sektöründe büyük ölçüde tüketicilere yansıtılırken, beyaz eşya-ev aletleri mal grubunda yansıtma davranışı çok sınırlı seviyede kalmıştır.

Giriş¹

Daralan iç talebin yeniden canlandırılabilmesini teminen 3 Şubat 2017 tarihinde vergi indirimlerine gidilmiştir. Bu çalışma, söz konusu vergi indirimlerinin tüketiciye ne ölçüde yansıtıldığını ölçmeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Aşağıda önce Şubat ayında yapılan özel tüketim vergi düzenlemelerinin neler olduğu, vergi indirimleri ile ortaya çıkan potansiyel fiyat indirim imkanının düzeyi hesaplanacaktır. İkinci bölümde, vergi indirimine gidilen madde gruplarına ilişkin fiyat gelişmeleri, TÜİK Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE)'ndeki gelişmeler yardımıyla ortaya konulacaktır. Son bölümde ise vergi indirimleri ile ortaya çıkan potansiyel fiyat indirimlerinin ne ölçüde hanehalkına yansıtıldığı üzerinde durulacaktır.

Vergi indirim düzenlemeleri

İç talebin vergi indirimleri yoluyla yeniden canlandırılması amacıyla, Şubat ayı içinde önemli vergi indirimlerine gidilmiştir. Bazı mal ve hizmet gruplarında geçici olarak (üç ay süreli) Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) ve Katma Değer Vergisi (KDV) oranları sıfırlanmış ya da indirilmiştir. Aşağıda söz konusu vergisel düzenlemeler özetlenmektedir.

3 Şubat 2017 tarihli 2017/9759 sayılı Bakanlar Kurulu Kararları ile;

- Beyaz eşya ve bazı ev aletleri üzerinden yüzde 6,7 oranında alınmakta olan ÖTV oranı sıfırlanmıştır.
- Mobilya üzerinden alınmakta olan KDV oranı yüzde 18'den yüzde 8'e düşürülmüştür.

ÖTV'nin KDV matrahına dahil olması nedeniyle, ÖTV indirimleri ile yaratılan fiyat etkisinin tam olarak görülebilmesini teminen, ÖTV ve KDV'den oluşan toplam vergi yükündeki değişimin birlikte ele alınması gerekmektedir. KDV ve ÖTV düzenlemeleri birlikte ele alındığında, yapılan vergisel düzenlemeler sonucunda madde grupları üzerindeki toplam vergi yükünde ortaya çıkan değişim Tablo.1'de özetlenmektedir;

¹ Bu makalede yer alan görüşler yazarına ait olup, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nı bağlayıcı nitelik taşımaz.

Tablo-1. Hanehalkı tüketimine konu olan madde gruplarına ilişkin vergi indirimleri

	ÖTV		KDV		ÖTV + KDV	
	Eski	Yeni	Eski	Yeni	Eski	Yeni
3 Şubat – 30 Nisan 2017 tarihleri arasında uygulanacak vergi indirimleri, %						
Beyaz eşya ve ev aletleri	6,7	0,0	18,0	18,0	25,9	18,0
Mobilya	0,0	0,0	18,0	8,0	18,0	8,0

Kaynak: İlgili vergi kanunları ve Bakanlar Kurulu Kararı, kendi hesaplamalarımız.

İndirime konu olan malların hanehalkı tüketimi içerisindeki ağırlığı

TÜİK tarafından TÜFE endeksine dahil maddeler bazında ağırlık seti kamuoyu ile paylaşılmakta, COICOP² sınıflandırmasına göre belirlenen ve TÜFE endeksini oluşturan hane halkı harcama ağırlıkları mal ve hizmet türü bazında yayınlanmaktadır.

Tablo-2. İndirime konu olan malların³ TÜFE'deki ağırlıkları

Kodu	Mal grupları	Ağırlıklar (2017, Yüzde)	Ağırlıklar* (2017, Yüzde)
051	Mobilya grubu içinde vergi indirimine tabi olanlar	2,3712	2,6463
053+121	Ev aletleri grubu içinde vergi indirimine tabi olanlar	1,7029	1,9005
	Toplam	4,0741	4,5468

Kaynak: TÜİK ve kendi hesaplamalarımız.

(*) Gerçek kira ve otomobil alımı ile ilgili ödemeler hariç ağırlıklardır.

Vergi indirimine konu olan tüketim kalemleri, toplam hanehalkı tüketimi içinde yüzde 4,1, gerçek kira ve otomobil alım amaçlı harcamalar hariç tutulduğunda ise yüzde 4,5 civarında bir yer tutmaktadır. Yapılan vergi indirimlerinin iç talebi canlandırmasına yönelik değerlendirmelerde bu nispi önemin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Potansiyel azami fiyat indirim oranları

Diğer şartlar sabit kalmak koşuluyla, vergi oranlarında yapılan ve yukarıda özetlenen düzenlemelerle, indirime konu olan madde gruplarının satış fiyatlarında ne kadarlık bir indirim imkanı yaratıldığını görmek açısından, toplam vergi yükündeki değişimler esas alınarak potansiyel azami fiyat indirim oranları (PAFİO) hesaplanmıştır. Madde grupları bazında PAFİO düzeyleri, aşağıdaki formüller yardımıyla hesaplanmıştır;

$$\text{Toplam vergi yükü} = (1 + \text{ÖTV oranı}) * (1 + \text{KDV oranı})$$

$$\text{PAFİO} = \{(1 + \text{Yeni toplam vergi yükü}) / (1 + \text{Eski toplam vergi yükü})\} * 100 - 100$$

Tablo-3. Potansiyel azami fiyat indirim oranları

(Yüzde)	Vergi yükü (ÖTV+KDV)		PAFİO	Yürürlük dönemi
	Eski	Yeni		
Beyaz eşya ve ev aletleri	25,9	18,0	- 6,27	3 Şubat – 30 Nisan 2017
Mobilya	18,0	8,0	- 8,47	

Kaynak: Tablo 1 ve kendi hesaplamalarımız.

Fiyatlar üzerine etki edebilecek diğer içsel ve dışsal koşulların sabit kaldığı varsayılarak, sadece vergi yüklerindeki değişimler incelendiğinde, vergi indirimleri ile üretici-satıcı firmalara ev aletleri madde grubunda yüzde 6,27 oranında, mobilya madde grubunda ise yüzde 8,47 oranında bir fiyat indirim imkanı yaratıldığı anlaşılmaktadır.

² Classification of Individual Consumption by Purpose (Amaca göre kişisel tüketim harcaması sınıflaması)

³ 051, 053 ve 121 kodlu mal ve hizmet gruplarından vergi indirimine tabi olduğu düşünülerek seçilen malların tam listesine Ek.1'de yer verilmiştir.

Yapılan vergisel düzenlemelerin yürürlük başlangıç tarihi 3 Şubat olarak belirlenmiştir. Bu nedenle, vergi oranları indirimi ile ortaya çıkan fiyat indirim tutarları madde grubu ve ay bazında hesabında söz konusu yürürlük tarihine göre düzeltilmelidir. Ancak, TÜİK'in fiyat derleme tarihleri⁴ dikkate alındığında, herhangi bir düzeltme yapılmaksızın, 3 Şubat tarihinde yapılan vergi indirimlerinden kaynaklanan fiyat etkisinin tamamının, en azından teorik olarak Şubat ayı fiyatlarına yansıtılması beklenmelidir.

İndirime konu olan madde gruplarında fiyat değişimleri

TÜİK, tüketim sepetini ve bu sepete dahil mal ve hizmetlerin ortalama fiyatlarını aylık olarak kamuoyuna açıklamaktadır. TÜİK'in açıkladığı bu bilgilerden hareketle, vergi indirimine konu olan mal gruplarının Ocak ve Şubat aylık ortalama fiyatlarındaki gelişmelere Tablo.4'de yer verilmektedir.

Tablo-4. Vergi indirimine konu olan madde gruplarında ortalama fiyat değişimleri

Madde grupları 2017	Ortalama fiyatlar, TL		Ortalama fiyatlardaki değişim Şubat / Ocak (%)
	Ocak	Şubat	
Beyaz eşya ve ev aletleri	1157,41	1152,47	-0,43
Mobilya	3286,07	3090,47	-5,95
TOPLAM	2396,33	2280,43	-4,84

Kaynak: TÜİK, TÜFE Ortalama mal fiyatları ve kendi hesaplamalarımız.

TÜİK tarafından açıklanan ortalama mal fiyatları incelendiğinde, Şubat ayında tüketici fiyatlarının mobilya grubunda yüzde 5,95 oranında düşüş gösterdiği görülmektedir. Buna karşılık beyaz eşya-ev aletleri grubundaki fiyatlar ise yüzde 0,43 gibi sınırlı bir düşüş göstermiştir. Çalışmanın kapsamına giren mal fiyatlarında ortalama düşüş ise yüzde 4,84 olarak ölçülmektedir.

Tüketiciye yansıma derecesi

Vergi indirimleri ile ortaya çıkan fiyat indirim imkanının ne ölçüde tüketiciye yansıtıldığı sorusuna cevap verebilmek açısından, indirime konu olan mal gruplarındaki Şubat dönemi aylık TÜFE değişimleri ile aylık PAFİO'lar karşılaştırılmalı olarak aşağıda sunulmaktadır.

Vergi indirimleri yoluyla yaratılan fiyat indirim imkanı ve tüketici fiyatlarındaki Şubat ayı gelişmeleri dikkate alınarak, tüketiciye yansıma oranı aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanmıştır: $Tüketiciye\ yansıma\ derecesi = \{ (Ortalama\ fiyat\ değişimi) / (PAFİO) \} * 100$

Tablo-5. Tüketiciye yansıma derecesi

Madde grupları (2017)	PAFİO Şubat / Ocak (%)	TÜFE (ortalama fiyatlar) Şubat / Ocak (%)	Tüketiciye yansıma derecesi (%)
Beyaz eşya ve ev aletleri	- 6,27	- 0,43	6,9
Mobilya	- 8,47	- 5,95	70,2

Kaynak: Tablo 3 ve 4.

Vergi indirimleri ile ortaya çıkan fiyat indirim imkanının, Şubat ayında mobilya mal grubunda büyük ölçüde tüketicilere yansıtıldığı görülmektedir. Mobilya mal grubunda yüzde 70 civarında hane halkına yansıma gözlenmektedir. Buna karşılık, beyaz eşya ve ev aletleri

⁴ TÜİK, indirime konu olan mal fiyatlarını her ayın 10. ve 20. günlerini içine alan haftalarda ayda iki defa derlemektedir.

mal grubunda vergi indirimlerinin henüz tüketicilere büyük ölçüde yansımadağı, yansıma derecesinin yüzde 7,0 gibi sınırlı bir düzeyde kaldığı görülmektedir.

Tüketiciye yansıma oranının oldukça sınırlı olduğu beyaz eşya ve ev aletleri mal grubunda, sınırlı yansımanın nedenlerini daha yakından görebilmek için, tüketiciye yansıma oranları Tablo.6’da paylaşılmaktadır.

Tablo-6. Beyaz eşya&ev aletleri alt mal gruplarında tüketiciye yansıma dereceleri

Madde grupları (2017)	TÜFE (ortalama fiyatlar) Şubat / Ocak (%)	Tüketiciye yansıma derecesi (%)
05311 Buzdolabı, derin dondurucu	- 0,63	10,0
05312 Çamaşır, bulaşık makinaları	-1,84	29,3
05313 Fırın, fırınlı ocak, set üstü ocak	-1,11	17,7
Ara Toplam	-1,09	17,4
05314 Klima, şofben	3,45	...
05315 Elektrikli süpürge	-1,00	15,9
05320 Elektrikli ev aletleri (12120 dahil)	0,66	...
Genel Toplam	-0,43	6,9

Kaynak: Kendi hesaplamalarımız.

Vergi indirimlerinin fiyatlama davranışları üzerindeki toplam etkisinin Şubat ayında realize olması beklenirdi. Ancak, beyaz eşya ve ev aletleri mal grubunda bu beklentinin henüz gerçekleşmediği görülmektedir. Tüketiciye tam olarak yansımama, firmaların fiyatlama davranışlarından kaynaklanabileceği gibi, TÜİK’in fiyat ölçümünde olası bir eksiklikten de kaynaklanabilir. Bunun nedenleri araştırılmalıdır. Ayrıca, indirim uygulamasının iki ay daha süreceği dikkate alındığında, yansıma davranışının Mart-Nisan aylarına sarkması da beklenebilir. Bu nedenle, Mart ve Nisan ayları tüketici fiyat gelişmeleri açıklandığında, vergi indiriminin geçerli olduğu 3 aylık dönem için kümülatif bir yansıma derecesi hesabı yapılarak, ileriki aylara sarkma olup olmadığı ortaya konulabilecektir.

Sonuç

Vergi indirimleri ile yaratılan fiyat indirim imkanının, diğer iç ve dışsal koşullar sabit kalmak üzere, Şubat ayında tüketicilere yansıtılma derecesinin özellikle beyaz eşya-ev aletleri mal grubunda çok sınırlı kaldığı görülmektedir. Mobilya sektöründe yansıma derecesi yüzde 70’ler seviyesinde gerçekleşirken, beyaz eşya-ev aletleri mal grubunda yansıma yüzde 7,0 gibi çok sınırlı bir seviyede kalmıştır.

Vergi indirimlerinin bire bir ya da kampanyalarla da desteklenerek bire birin üstünde tüketicilere yansıtılması beklenirken, bu beklentinin gerçekleşmemesinin nedenleri araştırılmalıdır. Mart-Nisan aylarına bir sarkma mı olduğu, yoksa ölçüm yöntemlerinden mi kaynaklandığının açıklığa kavuşturulmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Ayrıca, vergi indirimi uygulamasının kapsamına giren mal gruplarının TÜFE’deki (hane halkının harcamaları içindeki) toplam ağırlığı yüzde 4-4,5 seviyesindedir. Tüketimin canlandırılmasına yönelik genel nitelikli değil de kısmi nitelikli vergi indirimlerine dayalı programlar tasarlanırken, etki gücü açısından nispi ağırlıklarının da dikkate alınması yararlı olacaktır.

Kaynakça

Gelir İdaresi Başkanlığı, www.gib.gov.tr

“Vergi Mevzuatı”(Katma Değer Vergisi Kanunu, Özel Tüketim Vergisi Kanunu, 2017/9759 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı).

Türkan, Ercan, “Son vergi düzenlemeleri ile ortaya çıkan fiyat indirimleri tüketiciye yansıtıldı mı? ” Mayıs 2009.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), www.tuik.gov.tr

“Tüketici Fiyatları Endeksi”, Haber bültenleri ve veri tabanı.

Ek.1 – Vergi indirimine konu olan madde gruplarında ortalama aylık fiyat gelişmelerinin tespitinde dikkate alınan mallar listesi

I. Beyaz eşya-ev aletleri grubu;	II. Mobilya grubu;
0531101 Normal Buzdolabı	0511102 Tek Masa
0531102 No-Frost Buzdolabı	0511105 Tek Sandalye
0531104 Derin Dondurucu	0511201 Yatak Odası Takımı
0531201 Çamaşır Makinesi	0511204 Yatak Tek Kişilik
0531202 Bulaşık Makinesi	0511205 Yatak Çift Kişilik
0531301 Fırın	0511207 Yatak Bazası
0531302 Set Üstü Ocak	0511208 Genç Odası Takımı
0531303 Fırınlı Ocaklar	0511301 Oturma Odası Takımı
0531401 Klima	0511302 Yemek Odası Takımı
0531405 Şofben	0511303 Kanepeler
0531501 Elektrikli Süpürge	0511307 Sehpa
0532001 Elektrikli Kesici vb. Aletler (Blender)	
0532002 Elektrikli Küçük Ev Aletleri (Tost Makinası)	
0532003 Sıcak İçecek Makinaları (Su Isıtıcısı)	
0532004 Ütü	
1212003 Elektrikli Saç Bakım Aletleri	